

UNELE DATE DIN DOMENIUL ARHEOLOGIEI MEXICANE PRECOLUMBIENE

Mircea Petrescu-Dîmbovița

În luna octombrie a anului 1981, datorită acad.prof.dr. Mihnea Gheorghiu, pe atunci președinte al Academiei de Științe Sociale și Politice, din care făceam parte, ca și din prezidiul acestei Academii, am beneficiat de o deplasare în Mexic pentru a participa la cel de al X-lea Congres Internațional de Științe Pre- și Protoistorice de la Ciudad de Mexico. Datorită acestei deplasări am putut cunoaște în parte acest mare oraș din Sud-Vestul văii Anahuac, de la altitudinea de 2240 m, cu peste 12.000.000 locuitori, cu mari spații verzi, bulevarde largi cu plante tropicale pe margini, precum și cu Universitate, mari muzee și importante monumente de arhitectură și istorice.

Atunci am aflat că asupra numelui de Mexic s-au exprimat păreri diferite, neexistând un acord. Astfel, după unii acest nume ar deriva din Mexi, Mexitli sau Mecetli, iar după alții ar fi o denumire a lui Huitzlopochtli, zeul soarelui și al războiului la azteci sau mexicani sau, după alții, ar însemna centrul lacului Lunii, a cărui divinitate era Meztli.

Tenohtitlan. Actuala Piață a Constituției sau Zákalo a fost câteva secole centrul orașului Tenohtitlan, după numele lui Tenoh, zeu aztec, care l-ar fi întemeiat în 1325 sau 1345 și că, după legendă, triburile aztece ar fi găsit în centrul unei lagune un vultur cățărât pe un nopal (specie de plantă ierboasă din America), devorând un șarpe. Din acest loc orașul respectiv ar fi dominat țara până la cucerirea spaniolă din 1521, fiind apoi reconstruit, după un plan, în formă de tablă de șah, ajungând în 1824 capitala Mexicului.

După o rezistență eroică a cărei simbol a fost Cuanhtemoc, ultimul împărat aztec, cuceritorul spaniol Cortes ar fi smuls măștile zeilor Huitzlopochtli și Tezeatlipoca, implantând crucea catolicismului pe vârful marelui templu aztec, dedicat zeilor apei Tláloc și al războiului Huitzlopochtli.

Cu prilejul săpăturilor arheologice efectuate pe locul respectiv din vechiul oraș Tenohtitlan, conduse de prof. Gastón García Cantú și Eduardo Matos Moctezuma, cu o echipă de arheologi, restauratori și fotografi, s-au descoperit ruinele marelui templu aztec de la Tenohtitlan, cu șapte etape în intervalul 1375-1520¹, pe locul respectiv construindu-se apoi catedrala din Mexico, remarcabilă prin diferitele stiluri de arhitectură.

Ruinele acestui mare templu aztec au fost conservate (fig. 1b), iar din ofrandele de ceremonii se remarcă un vas cu efigia lui Mictlantecuhctli (fig. 1a), precum și unele capodopere ale culturii aztece aflate la Muzeul Național de Antropologie și Istorie din Mexico.

Teotihuacan. Alte rezervații arheologice precolumbiene de cea mai mare importanță, datând din secolele II-VIII, pe care le-am văzut, sunt acelea de la Teotihuacan, denumit și orașul zeilor, situat la 51 km NE de Mexico și despre care m-

¹ Eduardo Matos Moctezuma, **Una visita al templo mayor**, Mexico, Instituto Nacional de Antropología e Historia, 1981.

am informat dintr-o carte a lui Jorge R. Acosta, tipărită în 1978 de Institutul Național de Antropologie și Istorie din Mexico². Autorul acestei cărți a început în 1960 explorarea Pieței Piramidei Lunii. Avându-se în vedere importanța acestei descoperiri, guvernatorul mexican în 1962, pe baza proiectului Teotihuacan, a sprijinit imense săpături efectuate de opt arheologi, sub conducerea prof. Ignacio Bernal, folosindu-se 1500 de lucrători. Aceste lucrări de mari dimensiuni au fost încununate de succes, descoperindu-se, în câteva luni, un întreg palat, precum și resturi de locuințe ale preoților marelui așezări. De asemenea, au prezentat interes și numeroase fresce pictate de la Teotihuacan, care atestă o artă foarte stilizată. Multe din aceste descoperiri putând fi văzute la Muzeul din Teotihuacan.

Săpăturile arheologice, continuate cu unele întreruperi și în anii următori, au prilejuit descoperirea unor importante vestigii de arhitectură religioasă și, în parte, și laică.

Dintre vestigiile de arhitectură religioasă, cele mai importante sunt acelea ale Piramidelor Lunii și Soarelui, precum și ale templului Quetzalcoatl.

Piramida Lunii, de la nord de Piața Lunii, se remarcă atât prin cele patru terase și templul de la partea superioară, cât și prin poziția ei la capătul de Nord al Pieței acestei Piramide, de la a cărei latură sudică începea marea alee sau calea morții, denumire considerată improprie, întrucât marea cale a fost a procesiunilor, fiind axul principal Nord-Sud al așezării de la Teotihuacan (fig. 2b). S-a presupus că din templul de la partea superioară a acestei Piramide s-au efectuat ceremonii pentru mulțimea de oameni din Piața acestei Piramide.

În continuare spre Sud, în dreapta căii mari, lungă de peste 1600 m, se află o altă construcție monumentală, Piramida Soarelui, mai mare decât Piramida Lunii. Aceasta, cu stucaturi, picturi și cu un templu la partea superioară, este cea mai importantă de acest fel de la Teotihuacan, atrăgând atenția primilor arheologi care au investigat vestigiile aztece de la Teotihuacan.

Aceste Piramide de la Teotihuacan, ca și altele din Mexic și din America Latină, spre deosebire de Piramidele din Egipt, sunt mai noi și mai mici, neservind niciodată ca monumente funerare, ci numai ca bază de fundație pentru templul de deasupra lor. În această privință menționăm, că Piramida Soarelui, care este una din cele mai mari din America, a fost comparată cu Piramida lui Keops, cea mai mare din Egipt, ca dimensiuni și înălțime, construită în 2650 î.Hr., în timp ce Piramida Soarelui de la Teotihuacan în jur de 100 î.Hr..Deci, cea mai veche Piramidă din Egipt este cu 2550 ani mai veche decât Piramidele de la Teotihuacan.

Și această Piramidă a Soarelui avea la Est de ea o Piață deschisă, mărginită la Nord și Sud de două platforme cu ruine de temple mari în centru, la Nordul Pieței erau curți deschise cu mici altare. Aici s-au descoperit importante picturi murale, precum și resturile unui palat.

În continuare, la Sud de piramida Soarelui și tot lângă Calea mare se află Citadela, cu resturile unui grup de clădiri ale templului lui Quetzalcoatl și ale palatului Quetzalbutterfly.

În afară de aceste monumente, în rezervația arheologică de la Teotihuacan mai sunt și alte vestigii importante, respectiv ale Templului animalelor mitologice, Templul

² Jorge R. Acosta, **Teotihuacan. Official guide**, Mexico, Instituto Nacional de Antropologia e Historia, 1978.

Jaguarului, mamifer carnivor din America de Sud, apropiat de panteră, cu picturi, ș.a.

Multe din descoperirile de la Teotihuacan se află la Muzeul de acolo și în sala Teotihuacan de la Muzeul Național de Antropologie și Istorie din Mexico, dintre care un loc important îl ocupă uriașa copie a statuii zeiței apelor Chalchuhltlicue, originalul păstrându-se în sala Teotihuacan de la Muzeul Național de Antropologie și Istorie din Mexico.

Muzee. Dintre muzeele din capitala Mexicului, cel mai important și de valoare mondială este Muzeul Național de Antropologie și Istorie, operă a arhitectului mexican Pedro Ramírez Vásques, care a fost inaugurat în 1964.

Muzeul acesta, unul din cele mai frumoase și moderne de arhitectură din lume, situat în celebrul parc Capultepec, pe o arteră principală, oferă o perspectivă cronologică asupra istoriei civilizațiilor preistorice din Mexic, cum se poate constata și din ghidul ilustrat al acestui Muzeu pe care l-am consultat cu deosebit interes³. Astfel, în prima perioadă a Mexicului precolumbian, cu începere de la circa 10000 î.Hr., sunt prezentați vânătorii și cultivatorii, în sala originilor, cu piese de la Santa Isabel și Ixtapan pe malurile lacului Texcoco. Aici se remarcă un schelet de mamut fosilizat și vârful de lance cu care a fost doborât. În altă sală sunt descoperiri din *perioada preclasică* (1700-200 î. Hr.), cu trei etape, respectiv inferioară (1700-1330 î.Hr.), mijlocie (1330-800 î. Hr.) și superioară (800-200 î. Hr.). O importanță deosebită o prezintă sala Teotihuacan, cu descoperiri aparținând oamenilor de la Teotihuacan, considerați ca cei mai mari arhitecți și constructori din America Centrală. În această sală se remarcă produsele ceramice, statuetele de zeități, reproduceri ale frescelor de la Teotihuacan și în deosebi un monolit de 57 tone reprezentând pe zeița apei Chalchitlicue, descoperit la Piramida Lunii de la Teotihuacan.

Alte descoperiri importante, aparținând toltecilor sunt acelea de la Xohicaleo, care atestă o cultură răspândită spre est până la Yucatan și spre sud până la Oaxaca. Toltecii, cu capitala la Tula, dedicată tot zeiței apei, erau și ei buni arhitecți.

În continuare, sala mexicană este consacrată civilizației aztece, de origine nordică, răspândită în valea Mexicului. Aici se remarcă o statuie magnifică a unui jaguar, sculpturile calendarului aztec, statuete antropomorfe ș.a.

Alte descoperiri importante din acest mare Muzeu, datate din *perioada clasică* (250-950) și *postclasică* (950-1500), aparțin civilizațiilor zapotecilor și mixtecilor din Munții Alban, olmecilor, huastecilor și totonacilor din Golful Persic și în deosebi civilizației Maya, din vârful civilizațiilor precolumbiene, dezvoltată în regiunile de munte din sudul Mexicului și Guatemala în secolele III-IX d.Hr.

La acestea se adaugă exponatele relativ la civilizațiile din Nordul Mexicului și Sudul Statelor Unite și din Vestul Mexicului.

Exponatele de la parter sunt completate la etaj cu acelea din America Centrală, aparținând diferitelor grupe de indigeni.

În felul acesta, Muzeul respectiv poate fi considerat ca model, prin perfecția arhitecturală și prin bogăția excepțională a pieselor expuse, care permite o familiarizare unică cu diverse civilizații înainte de cucerirea spaniolă și cu cunoașterea legăturilor culturilor și artei precolumbiene până astăzi.

Muzeul acesta, în afară de cele 25 de săli de expoziție, din care 13 de arheologie și 12 de etnografie, mai posedă și un mic muzeu educativ pentru copii, o librărie cu cărți

³ **Musée National d'Anthropologie**, Guide illustré, Mexico, Ediciones Alducin.

de arheologie locală în franceză, engleză și spaniolă, o sală de orientare la subsol pentru spectacole sau proiecții relativ de la apariția omului în America Latină (cca 10 000 î. Hr.) și până la cădere imperiului aztec (1521), precum și o sală pentru conferințe. De asemenea, acest Muzeu posedă ghizi însoțitori pentru limbile franceză, engleză sau germană, fotolii cu rotițe pentru handicapați și un restaurant. La acestea se adaugă, în dreapta hall-ului de la intrare, câte o expoziție lunară cu obiecte selecționate din colecțiile Muzeului, precum și în aripa dreaptă de la primul etaj se află Institutul de Antropologie și Istorie.

În Mexico prezintă interes pentru arheologia mexicană precolumbiană și Muzeul Anahuaacalli, unul din principalele centre de artă precolumbiană, cu peste 2000 de piese, Muzeu conceput și realizat de Diego Rivera, pictor mexican (1886-1957), autor al unor compoziții cu tendință socială și de stil modern și primitiv.

În afară de Mexico, piese și construcții arheologice din perioada precolumbiană mai pot fi văzute la muzeul din Teotihuacan, dintre care se remarcă o mare statuie de lut de la Xipe Totec, reprezentând un zeu cu mustață foarte expresiv. De asemenea, se remarcă picturile murale multicolore de la Tepantilla, nu departe de Teotihuacan, reprezentând sosirea în Paradis a lui Tláloc, zeul apei și al ploii, precum și alte vestigii arheologice din diferite localități din Mexic din perioadele *preclasică* (2400-1000 î.Hr.), când se plasează civilizațiile mayașilor și olmecilor, *clasică* (250-950 d.Hr.), când a înflorit civilizația Maya și *postclasică* (950-1500), când au avut loc civilizațiile toltecilor și aztecilor.

Cum se știe, în continuare, după Mexicul precolumbian au urmat perioadele colonială, din 1519-1521, odată cu distrugerea imperiului aztec de către Cortes și decimarea indienilor prin epidemii și muncă forțată, după care a urmat o perioadă de dezvoltare din secolele XVII-XVIII, datorată exploatărilor minelor de argint și dezvoltării agriculturii și a creșterii vitelor, apoi perioada Independenței și secolul XIX, urmată de revoluția mexicană și secolul al XX-lea, cu perioada de modernizare.

Al X-lea Congres Internațional de Științe Pre- și Protoistorice din 1981 de la Mexico. O dată importantă în domeniul arheologiei mexicane precolumbiene a fost luna octombrie a anului 1981, când a avut loc la Mexico cel de-al X-lea Congres Internațional de Științe Pre- și Protoistorice, despre care am publicat un articol în 1983 la Iași⁴. Deasemenea, l-am descris și într-un volum de amintiri, care urmează să apară de curând la Piatra-Neamț, datorată concursului dr. Gh. Dumitroaia directorul Centrului Internațional de cultură a culturii Cucuteni din această localitate⁵.

La acest Congres au participat peste 800 de specialiști din lumea întreagă, majoritatea din diferite țări ale Americii și din Vestul Europei, precum și câțiva din Cehoslovacia, Polonia, RDG și România.

Din România am fost singurul participant, susținând o comunicare relativ la noile descoperiri arheologice din spațiul României în prima epocă a fierului⁶. În afară de

⁴ M. Petrescu-Dîmbovița, **Unele probleme de arheologie în lumina celui de-al zecelea Congres Internațional de Științe Pre- și Protoistorice**, în *Studia Antiqua et Archaeologica*, I, Iași, 1983, p. 26-37.

⁵ Idem, **Amintirile unui arheolog**, în *Bibliotheca Memoriae Antiquitatis*, Piatra Neamț, 2006, p. 95-97.

⁶ Idem, **Quelques problèmes d'archéologie à la lumière du X-ème Congrès International de Sciences Pré- et Protohistoriques**, apărută în 1982 în **Actele** acestui Congres, precum și în limba română în *Studia Antiqua et Archaeologica*, I, Iași, 1983, p. 26-37.

aceasta, datorită bunăvoinței conducătorului Congresului s-a mai publicat și un alt articol al lui Vasile Chirica din Iași privitor la Paleoliticul Superior la Est de Carpați⁷. La acesta se adaugă și un alt articol al aceluiași autor relativ la amuleta-pandantiv de la Mitoc⁸.

Tematica acestui Congres a cuprins probleme de metodologie cu caracter interdisciplinar și de arheologie pre- și protoistorică de pe tot globul, dezbătute în cadrul a 11 comisii și 2 secții, rezumatele comunicărilor fiind tipărite în broșuri speciale.

În comunicarea susținută de subsemnatul, am tratat unele date noi relativ la diferite aspecte ale culturilor din prima epocă a fierului în spațiul carpato-pontodunărean, scoțând în evidență particularitățile culturilor materiale și ale vieții spirituale ale tracilor și ale geto-dacilor din cele trei perioade ale Hallstattului, respectiv timpurie, mijlocie și târzie, corespunzătoare secolelor XII-V î.Hr., precum și legăturile acestora cu elemente răsăritene, illirice, scitice și tracice⁹.

Celelalte comunicări, susținute de specialiști îndeosebi din America și Europa, dar și din Asia, Australia și Africa sunt menționate în articolul subsemnatului din 1983.

În cele ce urmează ne vom referi doar la comunicările arheologiei mexicane precolumbiene, susținute la acest Congres.

Astfel, la secția metodologică, s-a susținut comunicarea doctorului Antal Wolfman din Statele Unite ale Americii, în care s-a referit la curba arheomagnetică pentru America Centrală între anii 1 și 1075, pe baza a 51 de probe de la Tula, Teotihuacan și din Salvador¹⁰, care, după părerea subsemnatului, ar putea să fie și pentru arheologii români un îndemn pentru folosirea unui asemenea procedeu de datare, mai ales că există specialiști și instalații la Universitatea din Iași, rămânând numai să se strângă, în mod competent și organizat, probele respective pentru un asemenea procedeu de datare¹¹.

De asemenea, la aceeași secție a Congresului, Ana Maria Crespe din Mexic s-a referit la analiza semiotică, respectiv a simbolurilor ca formă a limbajului, pe baza picturilor rupestre din peștera San Ignacio din Mexic¹².

În ceea ce privește problema antropogenezei s-a discutat, de către Santiago Genovés, Ma. Elena Salas și Carmen Pijoan din Mexic, omul vechi din Mexic, cunoscut prin descoperirile de la Santa Isabel (cca. 21000 î.Hr.), Tepexpan (cca. 11000 î.Hr.), Șan Vincente și din alte locuri¹³.

În domeniul Paleoliticului a fost tratată problema populării Americii, inclusiv a Americii Centrale, pe baza datelor arheologice și a metodelor matematice, de către

⁷ Vasile Chirica, **Le Paléolithique Supérieur á l'Est des Carpates**, în **Actele Congresului**, p. 212 și urm.

⁸ Idem, **Amuleta pandantiv de la Mitoc. Unele aspecte ale artei și magiei, în Paleoliticul superior est-Carpatic**, în *Studia Antiqua et Archaeologica*, I, Iași, 1983, p. 38-43.

⁹ M. Petrescu-Dîmbovița, **op.cit.**, p. 30.

¹⁰ Daniel Wolfman, **Recent Archeomagnetic dates from Maya Lowlands and the potential for archeomagnetic dating through Mesoamerica**, în **Actele Congresului**, p. 41 și urm.

¹¹ M. Petrescu-Dîmbovița, **op.cit.**, p. 27.

¹² Ana Maria Crespe, **Analisis semiotico de la pintura rupestre**, în **Actele Congresului**, p. 26 și urm.

¹³ Santiago Genovés, Ma. Elena Salas și Carmen Pijoan, **Early Man in Mexico: an overview**, în **Actele Congresului**, p. 107.

Joachim Garcia Bárcena și Gonzálo Correal Urrego din Columbia¹⁴.

Relativ la arta din paleoliticul din Mexic menționăm comunicarea lui Miguel Messmacher din Mexico¹⁵.

Din epocile neolitică, a bronzului, a fierului și a marilor migrații nu au fost susținute la acest Congres comunicări relativ la arheologia mexicană precolumbiană.

Tot în legătură cu acest Congres, în cadrul ședințelor Consiliului Internațional Permanent de Științe Pre- și Protoistorice s-au luat unele măsuri pentru o mai bună organizare în deosebi a activității comisiilor, hotărându-se ca în perioada dintre Congrese să se organizeze colocvii de către acestea, urmând ca la Congres să se prezinte, din partea fiecărei comisii, sintezele cu progresele realizate, acestea trebuind să fie publicate de Congres, pentru a fi cunoscute de către participanți¹⁶.

De asemenea, s-a hotărât să se publice Statutul Uniunii Internaționale de Științe Pre- și Protoistorice, precum și listele membrilor comisiilor, comitetului de organizare, comitetului executiv și ai Consiliului Permanent. În ceea ce privește acești din urmă, menționăm că listele respective pentru România au fost completate, incluzându-se prof.dr. D. Berciu în Comitetul de Onoare și dr. N. Vlăssă în Consiliul Permanent¹⁷.

În afară de acestea, demn de menționat este faptul că, din informațiile responsabilului de publicații, a reieșit contribuția arheologilor polonezi și români la seria *Inventaria Archaeologica*, aducându-se mulțumiri pentru publicarea de fascicule în perioada 1976 – 1981. Tot cu acest prilej s-a arătat stadiul în care se aflau publicațiile *Prähistorische Bronzefunde*, *Archaeologia urbiium* și *Glossarium archaeologicum*¹⁸.

Acestea sunt, pe scurt, unele din problemele de arheologie pre- și protoistorică, dezbătute la Congresul din 1981 din Mexico. Din prezentarea lor, chiar în formă succintă, s-a putut desprinde importanța unei asemenea manifestări științifice de caracter internațional, prima de acest fel, până în 1981, organizată în afara Europei.

¹⁴ Joachim Garcia-Bárcena, Gonzalo Correal Urrego, **El obloamiento America anterior a 11599 años a.p.**. Sesiunea IV, **Bancos de datos arqueológicos**, Coloquio, **Maneja de datos y metodos matematicos de arqueologia** (rezumat).

¹⁵ Miguel Messmacher, **El arte paleolitico en México**. Comision XI, **Arte Paleolitico**, Coloquio, p. 82 și urm.

¹⁶ M. Petrescu-Dîmbovița, *op. cit.*, p. 32.

¹⁷ **Ibidem.**

¹⁸ **Ibidem.**

a

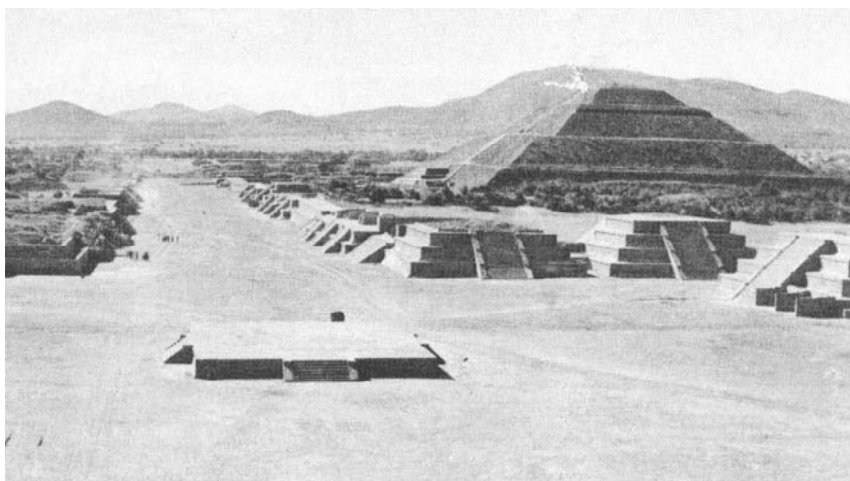

b

Fig. 1. Tenochtitlan. a: Marele templu. Vas cu efigia lui Mictlantecuhtli;
b: Altarul broaștelor de pe platforma din etapa IVb (1466).

a

b

Fig. 2. Teotihuacan. a: Zeița apelor-Chalachitlicua din Muzeul Național de Antropologie și Istorie din Mexico; b: Piramida Lunii, Piața Lunii și Drumul Morții.